

« zurück blättern vor »

BINDA I subst. f., ab 1472; auch *bieńda*. **1)** ‘Verband, Binde, Bandage u. dgl., Stoffband für Verbände oder Bandagen’ – ‘przepaska, opaska, taśma z materiału do przewiązywania lub bandażowania itp., bandaż, temblak itd.’: 1534 FalZioł V 98v, SPXVI *zmaczay chustę w tey wodzie: przytoż że [na ranę] y przywiąż bindą [...] á zgoij sie richło*. o 1564 SienLek 147, SPXVI *áby iedno chustá álbo bindá ránę trzymátá*. o (1603) 1649 Lek. C.3b, L *Od obróży na szyi abo bindy ze złotemi koronami, aż za kolana, złotych 12. zbytkowego płacić maią*. o (†1611) 1613 SyrZiel 1453, SP17 *bindámi przystoynie [...] przywiężzować plaster*. o (†1629) 1654 Sz.Zim.Roks. 26 I *Fortuna życzliwa na takie igrzysko Nie omieszkała, owszem, przystąpiwszy blisko, Bindę z oczu zdejmuje*. o 1694 Kulig.Her. 154, L *Zwiesiwszy ręce leniwe na bindę, nie chcą pomagać*. o vor 1806 L *binda do zawiązania rany, barwierfka*. o [LBel.] (1908) 1930 Strug Ludzie 191, DOR *Stanęta mu przed oczami, jak żywa, jego bezczelna nieruchoma twarz, przenikliwie oczy i jego wymęczone pod bindą marme wąsiki*. – STP, SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR (przestarz.). **2)** ‘hängender Schmuck einer Kopfbedeckung oder an der Kleidung: Band, Anhänger Fransen’ – ‘zwisająca ozdoba nakrycia głowy lub stroju: wstęga, wisiorek, frędzel’: 1577 ModrzBaz 109v, SPXVI V *szat rękawy drogie / á czapki zbieńdąmi*. o [LBel.] (†1584) 1585 KochSz B3, SPXVI *Rádá / dwor / drabi spótem sie miefzđią / Nic więcej / iedno po bindach sie znáią*. – SPXVI, CN, L, SW (m. u.). **3)** pl. ‘Schlinge, Fesseln, übertr. Unfreiheit’ – ‘pęta, więzy, przen. niewola’: 1584 PaprHerby 469, SPXVI *[Jan Oborski] z Pogany częfste á fortunne bitwy miewał [...] częfsto ták on od nich iáko oni od niego w Torkmyfzowych bindách do flotu siádáli*. o [arch.] †1894 Rol., SW *Czternaście lat w bindach tatarskich spędził*. – SPXVI, SW (m. u.). **4)** ‘Kopfbedeckung, oft aus teurem Stoff: Haube, Reif, Diadem, Schmuckbinde, Schal, Schleier u. dgl.’ – ‘nakrycie głowy, często z kosztownej tkaniny: zawój, czepiec, przepaska, diadem, welon itp.’: 1588 Calep 317b, SPXVI *Diadema – Krolewskiej głowi nakricie, iaką u starich biwała binda z purpury noftris korona*. o 1588 Calep 1131b, SPXVI *Vitta – Binda kóto głowi czepiec*. o 1636 Żebr.Ow. 379, L *W ozdobney bindzie ftawa przed ottarzem*. o 1670–1680 Lub.Ekl. 55 *Poki się srebrny sznurek nie rozerwie I złota-ć binda, poki się nie zerwie wiadro nad zdrojem*. o [LBel.] (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.1 103 *Wszystkiego mi potrzeba, widzę i na stole, A Francuz prezentuje, chwali ile zdole. Na ostatek kapelus z kupiwszy i bindę, Wydam wszystko i z kramu bez pieniędzy wyndę*. o [arch.] (†1898) 1900 Jun.Dworek 17, DOR *W sobotę, jako w święto starego zakonu, kiedy cała finansjera miasteczka występowała w szatach odświętnych, można było widzieć suknie staroświeckie z ciężkich materii jedwabnych, bramowane*

futrem, bindy perlami wysadzane, szuby osobliwego kroju i barw. o [arch.] 1900–1903 GŁO I 176 *Znana w Warszawie rodzina izraelska Bergsonów przechowuje kilka pięknych portretów swoich babek, z których jeden, przedstawiający bindę z czepcem, perlami szytym, podajemy tu w podobiznie.* – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW (m.u.), DOR (daw.). **5)** ‘Schärpe, Säbelkoppel, Ordensband’ – ‘szarfa, pas, wstęga orderowa’: 1618 P.Kchan.J. 138, L *Pałasz przez się zawiesił na bindzie.* o (1661) 1702 Tward.Daf. 81, L *Ten Dafnę kochaną zapinał teley, binda ta zdobiła.* o 1684 W.Koch.Dz.B. 218 *Pierwszy miał na chorągwi sośnią zapaloną, / A drugi w białem polu bindę niósł czerwoną.* o [LBel.] vor 1764 TR *binda oficerska.* – TR, L, SWIL, SW. **6)** ‘dekorative Schleife, z.B. an einem Kranz’ – ‘ozdobna wstążka np. przy wieńcu’: [hapax] (1642) 1643 Dasyp. Ee.4b, L – CN, TR, L. **7)** ‘Feston’ – ‘feston’: [hapax] 1780 Włodek Sł, MAY *Binda – Przepaska, zawiąska. Fefton – niepolskie.* – CN, TR, L (archit.), SWIL (ar.), SW (m.u.), LSP. **8)** ‘Querstreifen zur Verzierung am Buchrücken; Garn zum Einbinden von Büchern’ – ‘ozdobne poprzeczne prążki na grzbiecie książki; szpagat, którym introligator zszywa książkę’: SW, LSP, DOR (poligr.). **9)** ‘langer Bauernkittel’ – ‘długa sukmana’: SW (gw.), LSP (pd.). ◇ **Var:** *bieńda* subst. f., [hapax] 1577 ModrzBaz 109v, SPXVI – nur SPXVI; *binda* subst. f., 1534 FałZioł V 98v, SPXVI – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. ◇ **Etym:** **1)** nhd. *Binde* subst. f., ‘Schmuckband, Helmschmuck, Verband, Leibbinde’, GRI, nur für Inh. 1, 2. **2)** nhd. *Bündel* subst. n., ‘verkürztes Diminutiv von “Band”; Kopfbinde’, ADE. **3)** nhd. *Armbinde* subst. f., ‘Binde, in der ein verletzter Arm getragen wird’, GRI, nur für Inh. 1. **4)** nhd. *Augenbinde* subst. f., ‘Stoffstreifen, der zum Schutz über das Auge gelegt wird’, GRI, nur für Inh. 1. ◇ **Der:** *bindka* subst. f., 1472 Rost nr 1565, STP *Byndka <s>tigmatis.* o [LBel.] 1775–1806 Teat.18c 4, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *biendka* subst. f., [hapax] 1500–1517 ZapMaz II Ł 11/113, SPXVI, nur für Inh. 4. ♠ Das Wort wurde wohl in verschiedenen Bedeutungen nacheinander entlehnt; die Hauptbedeutung ‘Streifen u.dgl. zum Verbinden’ ermöglichte die weitere Übernahme des Hauptelements unter Weglassung des distinktiven semantischen Elements wie z.B. bei ‘Armbinde, Augenbinde’ usw. Die im Deutschen (zufällig?) nicht belegten Bedeutungen ergeben sich aus den bereits vorhandenen. Inhalt 9 ist wohl eine außersprachliche Weiterentwicklung des Kleidungsstückes ‘langer Schal’ (= Inhalt 2). ↑ *rańtuch*, ↑ *bindal*.